گنجینۂ معانی

از

مولانا محمد عبد القوی فانی۔ ایم۔ اے۔ (علیگ) چشتی صابری
وقار الملک گولڈ مڈلسٹ
سابق پروفیسر فارسی وعربی۔ گورنمنٹ مارس کالج۔ ناگپور
مدیر مجلہ بین المللی "البیان"
معلم حال شعبۂ فارسی واردو۔ جامعۂ لکھنؤ

باہتمام منشی بانکے لال سکسینہ اسسٹنٹ منیجر

در مطبع نامی لکھنؤ چاپ شد

جون ۱۹۳۲ء

بسم اللہ الرحمن الرحیم

قصیده

در ستائش هز اکسلنسی راجه راجایان مهاراجه سر کشن پرشاد بهادر یمین السلطنت جی سی ایس آئی، جی سی آئی ای صدر اعظم دولت آصفیه ادام الله بالعز والاقبال

شاه خاور که کند بیخ خزان مستاصل
کرد آراسته از سر همه اورنگ حمل

میکند لاله حمراء و ریاحین انگشت
نامیه هست بجاے که هوا در مشغل

کوه و صحرا همه چون روضه رضوان بینی
نامیه کرد همه سبز جهان چون مخمل

مه جبینان همه در دشت و همه در صحرا
با همه بربط و تنبوره همه مدح غزل

نامیه هست بجدے و چنان سبز جهان
شد به گیتی همه معدوم خزان را از خل

بجهان هست مفصل همه زیب و زینت
آنچه در پرده اسرار زمین بد مجمل

ہیم آنست ہمہ دہر نگردد کافر
ہست طاؤس ہمہ کوہ ز وردِ احمر
نوبہار است وہمہ حور نژادان ہرسو
میل شد شاخ و برآورد ہمہ برگ وثمر
شد کشادہ ہمہ بے کوشش ناخن اکنون
نامیہ کرد مبدل ہمہ اسباب جہان
نشوِ ہر شے نہ چنان بد کہ بیانش گردد
کم کند دخل کنون مرگ بدورِ عالم
خرد را گر بنویسند بخوانند کلان
ہیم زان است مبادا نشود بحر جہان
نقشۂ دہر شدہ نقشہ فردوس برین
نامیہ صاحب سحر است بلا ریب وگمان
زندگانی شدہ افزون چو خیالِ شعرا
نزہت باغ بہشتی کنون در کرۂ نار
لشکر دے شدہ معدوم ز دورِ گیتی
نازنینان قدح نوش ہمہ سوئے چمن
مے پرستان ہمہ گویند غزل در مستی

پارۂ سنگ منقش ہمہ عزّی وہبل
سبز گردید ہمہ دشت بسان مخمل
میگساران ہمہ سو بنگری در دشت وجبل
سبز گردید ہمہ سرمہ درون کحل
در ہمہ کار کہ بد عقدۂ لاینحل
شہد گردید کنون تلخی مضمرِ حنظل
زود گردید مثل چو کسے گفت مثل
قوت نامیہ کردہ است فلک را احول
شد یعنی ہمہ اکثر چو نویسند اقل
مثل دریاست ہمہ واسع و ہم تا جدول
شد چو طاؤس منقش ہمہ ہر گوشۂ تل
نے عجب زانکہ حیات است فزون مرگ اقل
گشت کوتاہ بگیتی ہمہ نیروئے اجل
سبز گردید چو گلشن ہمہ دور منصل
کرد آردی ہمہ از بیخ وبنش مستاصل
شاہدان مست مع چنگ بروئے منزل
نکتہ سنجند ہمہ مثل جریر و اخطل

نازنینان همه هر سوے جهان سیر کنان | جلوهٔ طور نماید همه در دشت و جبل

باغ و بستان همه هر سوی جهان می بینی | نزهت دهر شد از نزهت فردوس بدل

نازنینان همه در نغمه نمایند اعجاز | مه جبینان همه ریزند ز لب جوی عسل

نغمهٔ صلصل و سار است همه چون داؤد | رقص طاؤس ببینی همه در دشت و جبل

کوه طور است همه کوه زمین پر تو گل | لاله چون وادی ایمن بنماید مشعل

تا همه کرد جهان را همه در زیر نگین | سکهٔ زر و خزان را همه کرده مهمل

ابر چون دیدهٔ عاشق همه بیبارد دُر | می وزد باد بهاری همه در دشت و جبل

رومی روز مسلط شده بر زنگی شب | قوت روز بیفزاید و شب شد اعزل

گل و ریحان همه در دور جهان می بینی | از ریاحین شده مینو همه صحرا و جبل

همه مرغان نو آسنج بنغمه هر سو | صاحب الذوق همه حمد خداوند ازل

شاهد گل برون آمد همه از پردهٔ ناز | بلبل شیفته آغاز نموده است غزل

شد مرصع همه اشجار همه کوه و دمن | ابر بارد همه لولو همه کوه و جبل

دهر چون وادی ایمن بنماید که کنون | لاله و گل همه در دشت و جبل چون مشعل

دور گیتی شده همرنگ بساط خضری | کوه و صحرا همه گردید ز فردوس بدل

دشت بینی ز ریاحین همه گلزار ارم | مه جبینان گل و لالهٔ حمرا و جبل

باغ و بستان همه در دور جهان می بینی | همه انهار بکوه است و بصحرا منهل

باد نوروز وزد در همه دور عالم | ابر گسترده کنون در همه گیتی مخمل

سارو صلصل بہ ہوا نغمہ کنان می پرّند
ہمہ طاؤس برقص اند سوِ دشت وجبل

محتسب نیز کنون مے ببرد در خلوت
زاہدان را ہمہ جام است بجیب و ببغل

یاسمن کرد ہمہ لیل چو روز روشن
رہروان را ہمہ در شب گل و لالہ مشعل

گر بیا ما بہ تنعم ز تو اے ابرِ کرم
باہمہ ساز و نعم اند تو گردہ اربل

دہر از یمن تو گردیدہ ہمہ باغ جنان
بنگری روے زمین سبز ہمہ جا مخمل

گشت مریخ چو ناہید ز بس نیکی دہر
سعد گردید بعہد تو چو برجیس زحل

بہر تنظیم ہمہ ملکِ دکن شاہ جہان
منتخب کرد ترا از ہمہ ارباب دول

فتنہ خوابیدہ چنان کش بجہان نیست اثر
کرد عدل تو تہذیب ہمہ اعلاء و اقل

گر جی سی ہم ایس آئی وجی سی آئی
ای خطاب تو شہنشاہ ہمہ اہل دول

ہم خطاب تو یمین ہمہ ماکب خسرو
السلطنت کہ بود شامل آن بہتر اوّل

مرتقی سوے علو نیز جاہ تو بود
تا رود خسرو خاور بپی زینت بہ حمل

ذات پاکت بہ تعصب نہ تعلق گیرد
سیہ دہر و محبت ہمہ اعلاء و اقل

گرچہ داری ز اب و عم ہمہ شان و شوکت
لیک الفقر بخوانی ہمہ اے میر اجل

شاہ اجمیر دگر نیز ہمہ اہل یقین
شاد و خرم ز تو اے ناشر ہر علم و عمل

راجگیت کہ کنون حرمت ہمہ بود اول
آیہ عزت و شان است بنامت منزل

ماضیت بود ہمہ عزت و شان آبا
بہ بود زان ہمہ حال تو و ہم مستقبل

مرکز ہر کس و ناکس شدہ اطوار نکو
اشرف الوضع ز تو گوئی شدہ مردار ذل

همه سال تو بود خرم وشادان چو بهار
نیر عزت وجاه تو بماند به حمل

حاتم وقت همه سائل درگاه تو اند
صاحب ثروت وجاه است ترا تو مرد اقل

گفت هاتف چو نوشتم بمحامد نامه
عقدهائے که بدل بود ترا شُد همه حل

بهر تزئین همه دشت وجبل در هر سال
تار و خضر وخا در سوی ایوان جمل

بزم آرائے شوی با همه زیب وزینت
مطربان تو سرایند همه مدح وغزل

فکر افزود چه فیاضی ممدوح جهان
انکه نظم مضامین که بود مستعمل

سر کشش نائب سلطان جهان است کرد
گشت چون نامه افزون بجهان علم وعمل

سرعت اسپ تو چون وهم نیاید بخیال
اندرین باب نه ارباب خرد را مدخل

وسعت رائے تو بیرون شده از وهم وگمان
نقطهٔ زان بود از چرخ قمر تا به زحل

هر که دارد ز ثنائے تو دلیل محکم
مقتبس است وگرنه بر ضلالت چو جعل

آنچه تقدیر خدا بود کنون شد ظاهر
کرد داور ترا ناظم گیتی به ازل

راجه ملک دکن تابع سلطان جهان
گشت اکبر به ثناگوئی آن عبد اقل

مرکز عزت وشان است وزیر سلطان
شد الحمد که آمد همه عزت بمحل

دست تدبیر تو کرده است چو فردوس برین
بنشستین همه در ملک تو تخریب وخلل

آیت صدق ارادت بجناب نبوی
شد ز درگاه خداوند بنامت منزل

کامل الوقت توئی در همه تدبیر خرد
اکمل الدهر تو هستی همه در علم وعمل

آستان تو بود مرکز هر اهل کمال
رفت تقدیر خداوند چنان روز ازل

اول الذکر توئی در همه ارباب خرد — آخر الفکر توئی در همه تنظیم عمل

در ازل چون بگشادند کتاب حکما — نام تو در همه ارباب خرد بُد اول

دستگیری کنی اے واسطۂ اہل کمال — قافی افتاد کنون در همه تخریب وزلل

رہبری میکنی ارباب خرد را ورنہ — کس ندارد سوئے شاہنشہ دوران مدخل

چون تکلم کنی اے سرور ارباب علوم — ریزد از ہر دو لبت شیر و شکر را منہل

ناظم ملک توئی با همه نیرو ے خرد — نیست در نظم ممالک بجز کس را مدخل

در همه ملک دکن باغ جنان مے بینم — شد مصور گل و لالہ همه در دشت و جبل

داور دہر گزیدہ است ترا در همه دہر — آیت صدق و صفا گشت بنام منزل

اہل ہستی ز تو در ناز و نعم می باشند — همه از کار خدا در همه دشت است و جبل

مرکز رشد شدہ از تو همه ملک دکن — صاحب الرائے شدند از تو همه مرد اضل

نہ بود زانکہ همه مائل جہل و بدعت — عاقل الدہر ز تعلیم تو شد ہر اجہل

از تو پیدا همه اسباب تنعم بہ دکن — صاحب ثروت و جاہ اند همه عہد اقل

در جہانگیری کلک تو همه دہر بہ شد — میکشاید ز تو ہر عقدہ کہ بالا تحل

نازش اہل کمال است بجود دوران — همه ارباب ہنر از تو پدارند امل

سیرتت مرکز اوصاف همه اہل کمال — صورتت کرد خدا مثل ملائک اجمل

خواہشم ہست همه از تو کہ اشعار مرا — برسانی سوئے درگاہ خداوند دول

تا رہم از همه آفات کہ گشتم اکنون — مورد آن کہ فلک مائل جنگ است و جدل

سیم و زر را که به بینی همه در دو جهان
هست از بخشش دست تو همه مستعمل

عزت و شانِ تو چندانکه بگوید گردون
شد نگر چشم من از دیدن عظمت احول

هند و یونان شده از سعی تو اے فخر بشر
علم چندان شده اکنون که ارسطو اجهل

تیغ بارد همه خون روز وغا در میدان
نوک رمح تو کشاید همه خون از اکحل

اکمل الدهر بحکمت توئی اے ذی همت
ولکن اکنون شده از رائے تو بیرون [illegible]

پیش بقراط طفل بود بحکمت لیکن
شد الحمد که اکنون ز تو آید بخجل

ذات تو جوهر و بخت تو همه عرض بود
نیر جاه تو بر اوج فلک بد ازل

ختم شد جود بتو بعد خداوند جهان
از در درگه تو خلق بد [illegible]

لرزه از نام تو افتد همه در دو جهان
شد دماغ عدو از هیبت قهرت مختل